

ZUTPHEN

*Nieuwsbrief monumentenzorg,
archeologie en bouwhistorie in de gemeente Zutphen*

Mo **NU** mentaal

- ▶▶ Restauratie Gotische deur
- ▶▶ Archeologie in de nieuwe stad
- ▶▶▶ Bouwhistorisch onderzoek in 2008
- ▶▶▶ Restauratiehypotheek

Juni 2009, nr. 18

Restauratie “gotische deur”

Recent is de restauratie voltooid van de “gotische deur” waarover wij in het vorige nummer van Zutphen MoNumentaal reeds berichtten. Deze deur werd vorige zomer aangetroffen in de kelder van Houtmarkt 63.

De restauratie van deze bijzondere vondst is uitgevoerd door meubelrestaurator Michiel van den Ent en had een conserverend karakter¹. Verwerking en schade zijn niet weggerestaureerd; uitgangspunt was behoud van materiaal en patina zodat de deur ook in de toekomst nog als bron van informatie bestudeerd kan worden.

Omdat de grote cultuurhistorische waarde van de deur vrijwel meteen werd herkend en het pand waarin de vondst werd gedaan ten tijde van de ontdekking volop in verbouwing was, is eerst de aandacht gericht op het verplaatsen van de deur naar een meer veilige omgeving.

De slechte technische staat maakte een ingreep noodzakelijk om de deur te kunnen behouden.

Met dit oogmerk is de deur op zo kort mogelijke termijn uit de kelder waar de deur zich

bevond, overgebracht naar het restauratie-atelier. Hierbij werd omzichtig gewerkt; het hout was aan de keldervloerzijde (de deur lag op zijn kant) deels vergaan en zeer kwetsbaar. De deur was met diverse gesmede spijkers² direct in de muur vastgespijkerd, die één voor één met een kleine slijptol moesten worden losgeslepen.

Eenmaal los werd de oude deur op een andere deur gelegd die als transportmiddel kon dienen en het geheel met kunststoffolie omwikkeld om het transport niet bloot te hoeven stellen aan grote klimaatschom-

melingen. Op de plaats van bestemming, de kelder van het restauratieatelier, is de deur in eerste instantie op twee schragen gelegd. Na een week is de folie verwijderd om behalve de temperatuur ook het vochtigheidspercentage van de deur en de kelder van het atelier gelijk te laten vallen. De luchtvochtigheid op de vondstlocatie in de kelder van Houtmarkt 63 was namelijk aanmerkelijk hoger dan in de kelder van het restauratieatelier. De deur kon zo langzaam drogen zonder het gevaar van krimp en daarbij horende scheurvorming.

▲ De deur nog in situ, de kelder van Houtmarkt 63-63a.

Foto Hans Piena – Zutphen

▲ De deur tijdens impregnatie in de speciaal vervaardigde impregnatiebak in de kelder van het restauratieatelier aan de Oude Wand.

Foto Michiel van den Ent - Zutphen

▲ De achterzijde van de deur na conservering met het hulpframe reeds gemonteerd. De deur is gemaakt van vier gekloofde eiken planken. Foto Michiel van den Ent - Zutphen

▲ De deur na conservering.
Foto Michiel van den Ent - Zutphen

▲ Detail van de voorzijde met de afdruk in het hout van de verdwenen ringvormige klopper.
Foto Michiel van den Ent - Zutphen

Na een tweetal maanden was de deur volledig geacclimatiseerd. Om de desintegratie van de aangetaste plekken te stoppen is ervoor gekozen om de deur te impregneren. Dit is gebeurd met een kunsthars (acrylaathars) opgelost in terpentijn. Om dit mogelijk te maken is een tijdelijk bad getimmerd met lage opstaande randen waarin de oplossing werd gegoten en waarin de deur werd gelegd. Na de impregnatie is de deur plaatselijk met een kwast extra geïmpregneerd en kon de deur drogen. Terpentijn verdampt zeer langzaam en het drogen duurde dan ook zeker een maand. De nabehandeling bestond na droging uit het verwijderen van de overtollige kunsthars aan de oppervlakte. Interessant was dat tijdens de impregnatie bleek dat de deur geschilderd is geweest in de kleur dodekop rood, verf met pigment op basis van ijzeroxide. Restanten van deze kleurafwerking kwamen door de verzadiging met terpentijn in de oplossing duidelijk naar voren, met name waar de verdwenen regels tussen de stijlen aan hebben gesloten op de ondergrond. Om de deur met name op de kwetsbare randen en hoeken te beschermen en zo het object makkelijk te kunnen verplaatsen en

tentoon te stellen, is een roestvast stalen frame gemaakt dat in kleur werd gespoten. Dit frame is aan de achterzijde van de deur met schroeven bevestigd. De gerestaureerde deur is inmiddels weer terug op het adres waar hij is gevonden en door opstelling in de etalage van het pand Houtmarkt 63 ook vanaf de straat te bewonderen. ■

¹ Inhoudelijk werd gebruik gemaakt van het verslag van de restauratie.; Ent, Michiel van den, *Conservering van een gotische deur. Restauratierapport*, Zutphen maart 2009.
² Dit is gelet op het toepassen van gesmede spijkers waarschijnlijk voor 1850 gedaan, maar het is ook mogelijk dat de deur bij een grote verbouwing in 1868 als kolenschot werd vastgespijkerd.

▲ Detail van de voorzijde met de zwaluwstaartverbinding van de middenstijl met de bovenregel. Foto Michiel van den Ent - Zutphen

Archeologie in een nieuwe stad

Vanaf begin november tot 19 december 2008 is archeologisch onderzoek uitgevoerd op het bouwterrein op de hoek van de Nieuwstad en het Stationsplein. Waar tot 2008 het voormalige kantoorpand van Coberco stond (Nieuwstad 69), zal in 2009 een appartementencomplex met winkels verrijzen aan een nieuw plein; het Kruittorenplein. De Kruittoren, de 14^e-eeuwse noordwestelijke hoektoren van de middeleeuwse stadsmuur, komt dan beter tot zijn recht. Omdat het nieuwbouwcomplex compleet wordt onderkelderd, was archeologisch onderzoek noodzakelijk. Direct na de opgraving is al de eerste balans op te maken. In de maanden na de opgraving zullen de vondsten en documentatie worden uitgewerkt tot een uitvoerige rapportage.

OUDESTE BEWONING

We zullen de resultaten kort in chronologische volgorde bespreken. De middeleeuwse wijk Nieuwstad ligt, net als de gehele oude binnenstad van Zutphen, op een hoge zandrug van Pleistoceen dekzand. Ver voordat Zutphen zich hier als stad ontwikkelde, was de plek al geschikt en gewild om te wonen. Dat is ook nu weer gebleken. De oudste

vondsten zijn potscherven van de Wikkel-draadcultuur (vroeg Bronstijd, ca. 2000 voor Christus). Verder zijn scherven gevonden uit de late IJzertijd (200-0 voor Christus), uit de laat-Romeinse tijd en vroege Middeleeuwen (vanaf 300 na Christus). Alleen de late IJzertijd heeft ook grondsporen opgeleverd. Een grote hoeveelheid kuil- en paalsporen suggereert dat we hier op de rand van een erf zitten.

De vondsten en sporen zitten in een bruine akkerlaag. Het gaat dan ook om prestedelijke agrarische bewoning.

DE NIEUWSTAD

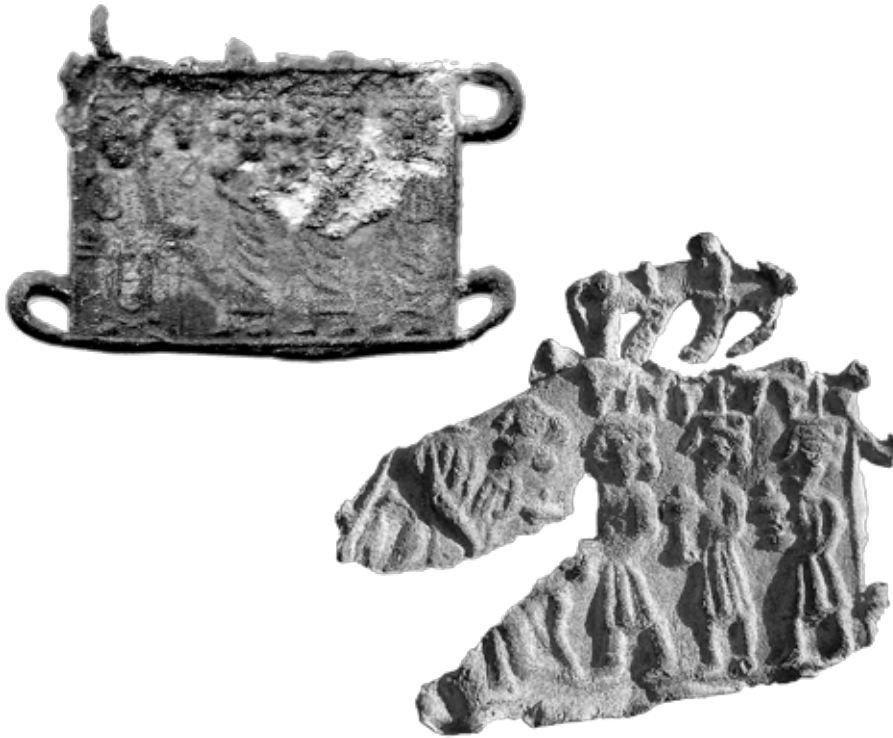
Het prestedelijke karakter veranderde met de stichting van de Nieuwstad door de Gelderse graaf Otto II (1229-1271) rond 1250. Deze stadsstichting volgde op de succesvolle economische en demografische ontwikkeling van Zutphen. Deze stad lag als 'vrije' stad met stadsrechten uit 1191/1196 ten zuiden van de Nieuwstad. Zutphen kreeg deze stedelijke rechten met tal van privileges als eerste Gelderse stad van graaf Otto I (1181-1207) om duidelijk politieke en economische redenen. De stadsrechtverlening versterkte de positie van de Gelderse graaf aan de IJssel tegenover zijn rivaal de bisschop van Utrecht. Bovendien zijn de Zutphense privileges duidelijk gericht tegen de bisschoppelijke stad Deventer. Otto I, in 1191 net terug van de derde kruistocht, liet zich daarbij duidelijk inspireren door de macht van de Noord Italiaanse stadsstaten als Pisa, Genua, Florence en Venetië. In de stadsbrief staat geschreven dat 'de burgers (van Zutphen) een vrijheid zullen genieten, zoals de burgers aan gene zijden van de Alpen tot de zee'. Na de stadsbrief van Zutphen voerden de Gelderse graven in de 13^e en vroege 14^e eeuw een gerichte stadspolitiek als middel om het jonge landsheerlijke

▲ De opgraving richting de Kruittoren, de noordwestelijke hoektoren van de middeleeuwse ommuring.

▲ Het documenteren van de bewoningslagen in het bodemprofiel.

▲ Twee exemplaren van driekoningeninsignes.

territorium te versterken. Zutphen werd moederstad van de Gelderse steden, waaronder Arnhem, Venlo, Harderwijk, Emmerik, Doesburg en Doetinchem. De stichting van een grafelijke Nieuwstad ten noorden van Zutphen paste in die politiek. Er zijn vermoedens dat de eerste inwoners van de Nieuwstad afkomstig zijn van de grafelijke domeinen in het graafschappelijke gebied rond Zutphen en van de Veluwe.

Direct op de akker werd een planmatige stad gesticht en voorzien van een omgrachting en omwalling. De straten werden in schaakbordpatroon over enkele prestedelijke wegen aangelegd en bijna elke straat kwam uit op de omwalling, waar mogelijk al voorlopers stonden van de latere bakstenen torens en poorten.

Op de akker ter plaatse van het Cobercoterrein bevinden zich tal van grondsporen uit die vroegstedelijke fase. In elk geval een, maar mogelijke meerdere houten gebouwen stonden op dit bouwblok tegen de noordrand van de Nieuwstad. Eén gebouw was een boerderij. Het had een lemen vloer en een dubbele rij zware gebintpalen aan de lange zijden. Het gebouw heeft er gestaan in de eerste helft van de 14e eeuw. De lemen vloer is zeker twee maal opnieuw aangelegd. Aan de zijde van de Kruittoren (die ongeveer in deze tijd werd gebouwd) lag een waterput met vierkante

houten putschacht en vermoedelijk een tufstenen opbouw. Uit de put is zeer veel vondstmateriaal geborgen uit de 14^e eeuw, waaronder een fraaie pelgrimsinsigne van de Driekoningen uit Keulen. Elders op het terrein kwam nog een tweede Driekoningen-insigne aan het licht. Voorts zijn er resten gevonden van een insigne van vermoedelijk Maria-met-Kind-en-Engel (Annunciatie) en een insigne-fragment van een ster, mogelijk ook een deel van een (derde!) Driekoningen-insigne.

De 14e-eeuwse bewoner van het perceel had dus wel iets met Keulen. Dat blijkt overigens niet alleen uit de insignes maar ook uit de opvallend grote hoeveelheid keramiek (kannen, grappen, veldflessen) uit Brühl bij Keulen. Naast de gebruikelijke importen uit Siegburg en Langerwehe vormt de keramiek uit de ovens van deze Keulse voorstad (toentertijd een aartsbisschoppelijk domein) een aanzienlijk deel. Dit is al vaker bij opgravingen in het stadsdeel Nieuwstad gebleken. Mogelijk stonden de handelaren uit de Nieuwstad in nauw contact met de Brühlse pottenbakkers die overigens in de traditie stonden van de pottenbakkers uit het Vorgebirge (Badorf, Walberberg en Pingsdorf).

Een ander interessant aspect is het frequent voorkomen van breeuwsintels. Ook dit was bij eerdere opgravingen in het westelijk deel van de Nieuwstad al opgevallen. Deze zijde van de

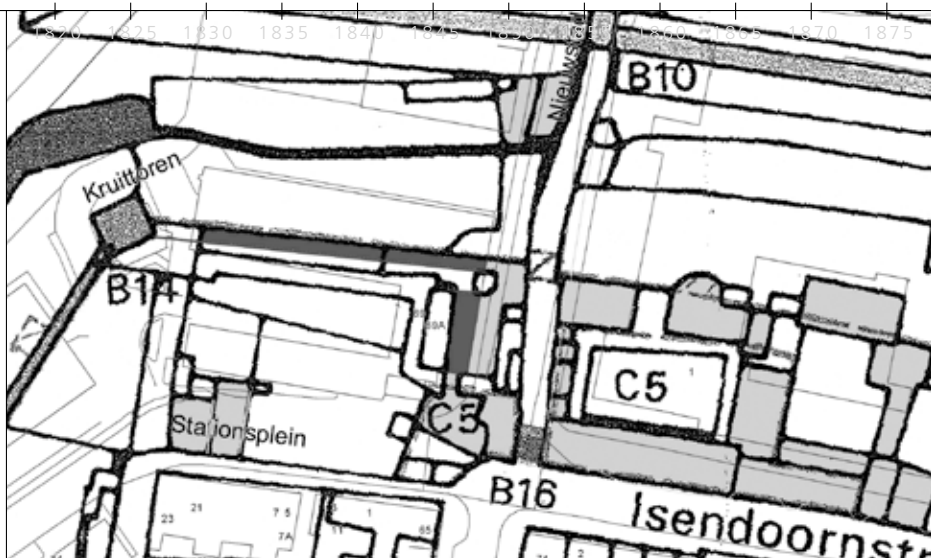

▲ De veldzijde van de stadsmuur. De 16^e-eeuwse verdikking van de muur is duidelijk onder een licht schuine hoek gemetseld. Er werden diverse steenformaten gebruikt. De veldzijde is door verwerking en mogelijk ook door beschieting aangetast.

stad lag in de 13^e en vroege 14^e eeuw aan een IJsselmeander. Mogelijk waren hier scheepsbouwactiviteiten.

DE STADSMUUR EN GRACHTEN

Kort na de juridische samenvoeging van de Nieuwstad met de bestaande vrije stad Zutphen in 1312 werd begonnen aan een bakstenen stadsmuur ter vervanging van de aarden wal. Aan het einde van de straten stonden negen bakstenen torens en twee stadspoorten. Twee waterpoorten over de Berkel verbonden de Nieuwstad met Zutphen. De grond van de wal werd als ophogingsgrond gebruikt in de stad. De in twee fasen weggegraven walgrond is ook bij deze opgraving weer aangetroffen. De stadsmuur moet al rond 1350 geheel voltooid zijn geweest. De in de opgraving gevonden resten van de stadsmuur zijn deels uit de bouwtijd, deels uit een of meerdere herstelfasen in de 16e eeuw. In die eeuw werd de muur aan de grachtzijde verdikt en onder een iets schuine hoek opgemetseld. Men gebruikte daarvoor diverse partijen oude en nieuwe bakstenen. Mogelijk is de herstelling en verdikking (waarschijnlijk zijn het meerdere reparaties) toe te schrijven aan de Gelders-Habsburgse oorlog (ca. 1520-1543) toen rond 1532 grote verbeteringen werden uitgevoerd aan de stadsverdediging. Voor de stadsmuur werd de gracht verdubbeld en hier zelfs verdrievoudigd. De binnenste

▲ De kadastrale minuutkaart van 1823 geprojecteerd op de huidige topografische situatie. In lichtgrijs de gebouwen van het Isendoornklooster, in donkergrijs de stadsmuur en de opgegraven westvleugel van het klooster.

▲ Op de voorgrond de kelder van de westvleugel van het Isendoornklooster, op de achtergrond de stadsmuur.

van de drie grachten is op het terrein teruggevonden. Een beschoeiingsmuur van de tweede gracht kwam ook aan het licht en 'past' aan de beschoeiingsmuur die in 2005 in de fietsenkelder voor het station is gevonden. De twee buitenste grachten zijn gedempt in 1612. De binnenste gracht, de oudste dus, werd pas in de loop van de 18^e en 19^e eeuw gedempt met puin van de sloop van de stadsmuur. Zelfs een enorm brok metselwerk van de weergang (ca. 20 ton) werd op de grachtbodem aangetroffen. Ook de 80-jarige oorlog zal tot herstellingen aan de stadsmuur hebben geleid. In 1572 en 1583 hebben de Spanjaarden deze noord-

muur van Zutphen flink beschoten. In 1583 komen de Spanjaarden zelfs de stad binnen in de buurt van de Kruittoren. Daarna moest de muur weer snel hersteld worden, klaar voor de volgende belegering. Dat verklaart mogelijk de diverse partijen gebruikte stenen. Men had haast.

HET ISENDOORKLOOSTER

Rond 1400 was het opgravingsterrein binnen de muur vrijwel onbebouwd. Het gebouw met de lemen vloeren was reeds een halve eeuw verdwenen. Op dit terrein kon zich rond 1400 een klooster vestigen. Het begon als een huis voor devote vrouwen die de leef-

regels van de Moderne Devotie naleefden. In de loop van de 15^e eeuw werd het een echt convent in de derde orde van Sint Franciscus. De kapel was gewijd aan Maria Magdalena. In de volksmond heette het convent het Isendoornklooster, naar een van de begunstigers. Alhoewel de hoofdbebouwing net iets oostelijker lag, strekte het kloosterterrein zich uit tot aan de Kruittoren. In de opgraving is de westelijke vleugel van de hoofdbebouwing aangetroffen. Deze vleugel was deels onderkelderd, de kelder was voorzien van fraaie kruisgewelven. Het niet onderkelderde deel was mogelijk een latrine. Al voor de bouw van dit gebouw lag er een

▲ De kelder van de westvleugel van het Isendoornklooster. Links de aanzet van het kruisgewelf en rechts de keldertrap. De ruimte werd vermoedelijk in 1854 volgestort met slooppuin.

▲ Aanzet van het kruisgewelf van de kelder onder de kloostervleugel.

▲ Coupe door de bierbrouwoven uit circa 1400, die later in de vijftiende eeuw als beerput is gebruikt.

▲ Op deze foto is goed te zien dat de 15^e-eeuwse vleugel van het klooster door middel van een spaarboog over de voormalige brouwoven is gemetseld. De oude ovenruimte (links achter de muur) deed in de kloostertijd nog enige tijd dienst als beerput.

grote oude bierbrouwoven, die geëindigd is als beerput. Met de bouw van het kloosterpand maakte men een grote spaarboog over de oven/beerput. Mogelijk dateert de brouwoven van voor de kloostertijd en verbouwden de zusters de oven tot beerput, het is echter niet uitgesloten dat het om een brouwerij uit de begintijd van het klooster gaat.

Ook op de kruising van de Stationsstraat en de Nieuwstad is in 2006 ook een beerput

aangetroffen. In de opgraving is gebleken dat de beerput een overstort had in de vorm van een bakstenen riool die over de volledige lengte werd teruggevonden. Dit kloosterriool loosde door een gat in de stadsmuur op de stadsgracht.

Het klooster werd als gevolg van de Reformatie kort na 1600 gesloten.

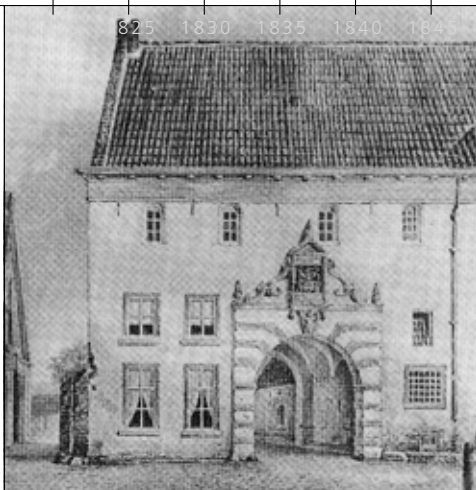
NA DE MIDDELEEUWEN

Na de sluiting van het Isendoornklooster

kregen de kloostergebouwen allerlei functies. De stad was eigenaar van het complex. Er was een gildehuis, een klokkengieterij (van de gebroeders Hemony!), woningen van dominees, een tapijtweverij, een koperslagerij en nog veel meer. In 1616 werd dwars door het kloostergebouw in het verlengde van de straat Nieuwstad een nieuwe stadspoort gemaakt. In 1854 werd het gehele voormalige kloosterterrein eigendom van de Domeinen van Oorlog die een bestaande kleine

▲ Het veldwerk in werkput 4 in volle gang. Links is de stadsmuur te zien, op de achtergrond de muren van de klooster-vleugel. Op de voorgrond loopt het kloosterriool naar de stadsmuur.

▲ In 1616 werd door de vleugel van het Isendoornklooster een nieuwe uitgang van de stad gemaakt: de Nieuwe Nieuwstadspoort. De poort werd in 1872 gesloopt. Geheel links is nog net de in 1856 gebouwde manege te zien. Tekening door Van der Worp, tussen 1856 en 1872.

kazerne in een van de kloostergebouwen uitbreiden tot een enorm complex gebouwen. Vermoedelijk kort na 1854 is de middeleeuwse kloostervleugel gesloopt. Op het Coberco-terrein komt een manege voor de cavalerie. In de 20ste eeuw heeft Van Gent en Loos een vestiging aan de huidige Stationsstraat en in 1938 wordt de eerste fase van het Cobercopand gebouwd. Uit deze postmiddeleeuwse periode is betrekkelijk weinig teruggevonden omdat de bovenste meter van dit terrein in de 20ste eeuw zeer vergraven was. Een nog geheel intacte bakstenen waterput dateerde in elk geval uit de 17e eeuw en was tot in het begin van de 20ste eeuw in gebruik. Er zijn twee afvalputten gevonden uit de 17^e en 18^e eeuw, maar waaraan ze zijn toe te schrijven is niet duidelijk. Buiten de stadsmuur is een bakstenen riool aangetroffen uit de 18^e of 19^e eeuw.

DE STADSMUUR IN DE NIEUWBOUW

Met de nieuwbouw zal het verleden ter plaatse niet helemaal uitgewist zijn. Een deel van de stadsmuur zal in het nieuwe gebouw terugkeren. Op 27 januari 2009 zijn twee fragmenten van elk 30 ton uit de bouwput getild om over een half jaar weer herplaatst te worden op de begane grond van het gebouw. Het verdere verloop van de stadsmuur zal in het interieur in de vloer en buiten in het plaveisel worden gevisualiseerd. Dit project is een onderdeel van een groter project om de stadsmuur op allerlei creatieve manieren in het moderne stadsbeeld terug te brengen. Tot de herplaatsing zijn de muurfragmenten nog te zien in de overliggende tuin van het Baudartiuscollege. ■

▲ 27-01-2009: de stadsmuur wordt na bijna 700 jaar van zijn plaats getild.

Kruideniers op de Mars

In Bristol was het. Met vrouw en kinderen liep ik koukleumend en wat verveeld op tweede kerstdag uit te buiken na het kerstmaal de avond ervoor. En opeens was het daar, een oude gedachte verwezenlijkt. Met onregelmatig glooiende rooilijnen, net als in de binnenstad van Zutphen, maar dan eigentijds in fraai golvend beton en staal, ontworpen met durf en fantasie: het Cabott Circus winkelcentrum. Het concrete bewijs dat het nog steeds kan worden gemaakt. Een plek waar iedereen wil zijn! De omzet van de winkels daar is het dubbele van de prognoses, zo blijkt. Het kan dus!

Als je dat vergelijkt met de laatste plannen voor de Mars... Begin vorig jaar hadden we nog drie fraaie modellen waaruit democratisch gekozen kon worden. Het model met reconstructie van het Noorderhaven-water won het. Aansluiting met dat van de Grote Gracht. Niet verkeerd. Water, wat kun je niet met water doen? Maar wat gebeurt er? Planaanpassing! Het water wordt teruggebracht tot een jachthaventje met flink wat meters aanlegsteiger. Daar kunnen flink wat luxe boten aanliggen die goed liggeld opbrengen. Straks kunnen we met zijn allen tegen een zee van die polyester masten opkijken. We zijn bedrogen. We kiezen voor een model met zeg maar het cijfer 8, maar wat terugkomt krijgt van mij een 3! Een wijk waar je straks in je auto gas geeft om snel weer weg te zijn. De ruimte is keurig met de liniaal in nette efficiënte blokjes verdeeld. Elke vierkante meter kan door de kruideniers worden verkocht. Dit is het pakken van de zekere winst op de korte termijn.

De boekhouders aan de macht! Of laat Zutphen zich ringeloren door de projectontwikkelaars? Deze mensen rekenen denk ik met de standaard vierkantemeterprijzen, uitgaande van 50 of 100 jaar; en dan slopen maar weer. Er wordt door die mannen de truc toegepast waarbij de waarde van alle ruimte wordt gerekend tegen peperdure woningbouw-vierkantemeterprijzen. Zo wordt elk alternatief onbetaalbaar. Maar je creëert zo wel de achterbuurten van de toekomst. Zo dichtbij is het voorbeeld hoe het ook kan: nog steeds na 600 jaar is daar de binnenstad van Zutphen, de plaats waar iedereen wil zijn; afschrijving: nul! Met iets meer lef creëer je een mooie eigentijdse tegenhanger van de binnenstad van Zutphen, die niet over 70 of 100 jaar hoeft te worden afgebroken. Neem die eigenaar van de nieuwe winkel op het voormalige Cobercoterrein. Daar komen in de winkel twee enorme blokken middeleeuwse stadsmuurfundering in de winkel te staan. Iemand zei: kost dat niet veel winkelruimte? Nee dus. Geen vierkantemeterdenken hier. Die eigenaar beseft dat de waarde van de overige ruimte hierdoor juist toeneemt. Architect Grotenbreg zegt iets vergelijkbaars in de Stentor van 17 februari j.l. Architecten van Zutphen verenigt u! En alsjeblieft bestuurders, pik niet alles en investeer met durf in verbeelding en schoonheid.

Cornelis

“Op de Kaart”

thema Open MonumentenDagen 2009

Ook in 2009 zal Zutphen deelnemen aan de “Open Monumentendagen” op 12 en 13 september. Het comité Open Monumentendagen Zutphen is al weer volop bezig om rond het thema “Op de Kaart” een invulling voor een breed publiek te verzorgen. Rondleidingen, tentoonstellingen, een bezoek aan de Historische (Hout-)Haven, Lego-bouwen voor kinderen, een amateurkunstwedstrijd, een lezing over vervoer en het vertonen van historische films etc. zullen onderdeel van het programma uitmaken. Ook uw inbreng met films, foto's, verhalen, openstelling van uw pand en dergelijke kunnen een onderdeel vormen voor de komende editie van de OMD. Voor ideeën en wensen kunt u contact opnemen met Ab Braakman (tel.:0575-587302 of a.braakman@zutphen.nl). ■

► **Zutphen op de kaart van Blaeu uit 1649.**

Bouwhistorisch onderzoek in 2008

Het afgelopen jaar was een rijk bouwhistorisch jaar. Diverse panden, objecten en complexen konden worden verkend of meer uitgebreid onderzocht. In het hierna volgende overzicht worden de uitkomsten van diverse onderzoeken gepresenteerd.

Omdat bouwhistorische onderzoeken onderling van omvang nogal kunnen verschillen – soms is slechts sprake van een enkele waarneming - is ervoor gekozen om enkele onderzoeksresultaten te bundelen. Niet alle in 2008 onderzochte objecten konden in het hierna volgende artikel worden opgenomen, een bloemlezing derhalve.

OVERZICHT ONDERZOCHE OBJECTEN 2008

Berkelkade	ong.	cultuurhistorisch rapport met waardestelling openbaar urinoir
Fanny Blankers-Koenweg	2	terrein en opstallen voetbalvereniging A.Z.C., cultuurhistorische paragraaf
Frankensteeg	12	gevelherstel, waarneming
's-Gravenhof	3	kerkkappen en toren, onderzoek en dendrochronologische monstername
Houtmarkt	46	verdiepingsbalklaag en stookplaats, bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Houtmarkt	63	verbouwing en restauratie, onderzoek en dendrochronologische monstername
Kanonsdijk	25-27	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Kerksteeg	1-3	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Laarstraat	59	volledige verbouwing, deels sloop, onderzoek, documentatie en dendrochronologische monstername, deels reeds in ZM17 behandeld
Laarstraat	87	zolderverbouwing, waarneming spiltrap
Laarstraat	119	kozijnvervanging, waarneming
Nieuwstad	2a	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Nieuwstad	33	verbouwing begane grond, documentatie verdiepingsbalklaag
Nieuwstad	42	verbouwing, onderzoek pand en documentatie ontpleisterde achtergevel, reeds in ZM17 behandeld
"Het Oye" - Ooijerweg	7	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Proostdijsteeg	3	gedeeltelijke ontpleistering bouwmuur, documentatie
Spiegelstraat	2	gedeeltelijke ontpleistering bouwmuur, waarneming
Spiegelstraat	3	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Spitaalstraat	3	verbouwing, onderzoek, documentatie en dendrochronologische monstername
Spitaalstraat	94	verbouwing, documentatie vakwerk wand
Turfstraat	13	restauratie, waarnemingen
Ijsselkade	15	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Ijsselkade	16	bouwhistorische verkenning t.b.v. planadvies
Zaadmarkt	91	verbouwing tot appartementen, onderzoek, documentatie en dendrochronologische monstername

's-GRAVENHOF 3, BOUWHISTORISCH ONDERZOEK TOREN EN KERKKAPPEN

Ten tijde van de restauratie in 2004 en 2005 van de toren van de Sint Walburgiskerk werd bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd naar de torenromp.

In 2008 werd dit aangevuld ten behoeve van een publicatie over de restauratie met bouwhistorisch onderzoek naar de aansluiting van de toren op het schip van de kerk en de noordelijke en zuidelijke zijbeuk, alsmede de kerkkappen¹.

De publicatie kon tijdens Open Monumentendag 2008 in boekvorm worden gepresenteerd

aan het College van Kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente Zutphen in het bijzijn van J.A. Gerritsen, burgemeester van Zutphen en K. Luesink, wethouder voor o.a. monumentenzorg, inmiddels burgemeester van Doesburg.

LAARSTRAAT 119

Van dit huis is het rechtergedeelte blijkens een gevelsteen links van de portiek in 1939 vernieuwd, maar afgaande op de gevel en in vergelijking met oude foto's en bouwtekeningen was bekend dat het linkerdeel en de bebouwing aan de achterzijde ouder moest zijn. Ter plaatse van de bouwnaad tussen het linker- en rechtergedeelte van het huis

maakte de rooilijn voor die tijd een haakse hoek: De bebouwing die hier stond had haar rooilijn namelijk ca. 5 meter naar het hart van de straat toe. Hier begon een smaller deel van de straat dat aansloot op de in 1878 gesloopte Buiten-Laarpoort.

Het linkerdeel van het pand, met wagendeuren en opgetrokken in oud metselwerk, gaf toegang tot het erf van een stadsboerderij, zoals in de Laarstraat wel meer te vinden zijn. De deel bevindt zich rechts van de inrit en is in aangepaste vorm nog aanwezig achter het bouwgedeelte uit 1939. Boven de wagendeuren aan de straat zat een zwaar uitgevoerd, vermoedelijk grenen kozijn, dat ook op oude foto's nog aanwezig is en gebruikt kon worden ten behoeve van de hooitas. Het kozijn is in januari 2008 vervangen.

SPIEGELSTRAAT 2

De rechter bouwmuur werd hier op begane grondniveau gedeeltelijk ontleisterd ten behoeve van een nieuwe pleisterlaag. Hierbij kwamen grote orangerode bakstenen in het zicht, afgewisseld met meer harder gebakken, donker gekleurde bakstenen gemetseld in kalkmortel. Het ging om forse formaten: als tienlagenmaat kon 92 centimeter worden

▲ Laarstraat 119. Bij de bouw van het nieuwe gedeelte in 1939 is aansluiting gezocht bij het oudste deel van de gevel links met de wagendeuren.

Foto gemeente Zutphen

opgetekend. De lengte per steen bedroeg 28 tot 30 centimeter, de breedte was 13,5-14 centimeter, de hoogte ca. 8,5 centimeter, alles gemetseld in zogenaamd wild verband. Circa 3,0 meter uit de voorgevel was de muur flauw elliptisch teruggekapt, mogelijk ten behoeve van een spiltrap. Ook werd op ca. 2,6 meter een vertikaal bouwspoor

aangetroffen, mogelijk behorend bij een (dichtgezette) deuropening. Deze kan toegang gegeven hebben tot het hoekpand Broederenkerkstraat 1-3, een gebouw waarmee Spiegelstraat 2 de bouwmuur deelt en die gelet op het baksteenformaat en de waarnemingen tijdens het bouwhistorisch onderzoek van het hoekpand, waarschijnlijk uit de late 13^e, dan wel de vroege 14^e eeuw dateert².

SPITTAALSTRAAT 94

Tijdens verbouwingswerkzaamheden werd door een collega melding gemaakt van een vakwerk wand als bouwmuur. Tijdens documentatie ter plaatse bleek het hier te gaan om een vakwerk wand in de rechter bouwmuur, waarvan de houten onderdelen waren gemaakt uit vurenhout. Opmerkelijk omdat in Zutphen als bouwhout voor de stijlen en regels van vakwerk wanden vooral eiken wordt aangetroffen. Voor de vulling van de vakken waren hergebruikte bakstenen gebruikt, gemetseld in leem. Voorbeelden van dergelijke vakwerk- (tussen-) wanden zijn op diverse adressen in de Spitaalstraat gevonden, maar ook op andere plaatsen in de binnenstad, als tussenwand of als constructieve bouwmuur op een erfscheiding.

◀ Spitaalstraat 94.

Foto gemeente Zutphen

◀ De in 1999 gedeeltelijk gereconstrueerde rechter geveltop van Broederenkerkstraat 1-3 hoort vermoedelijk bij dezelfde bouwcampagne als waartoe de bouwmuur tussen dit pand en Spiegelstraat 2 behoort en is waarschijnlijk tussen 1275 en 1325 gebouwd. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

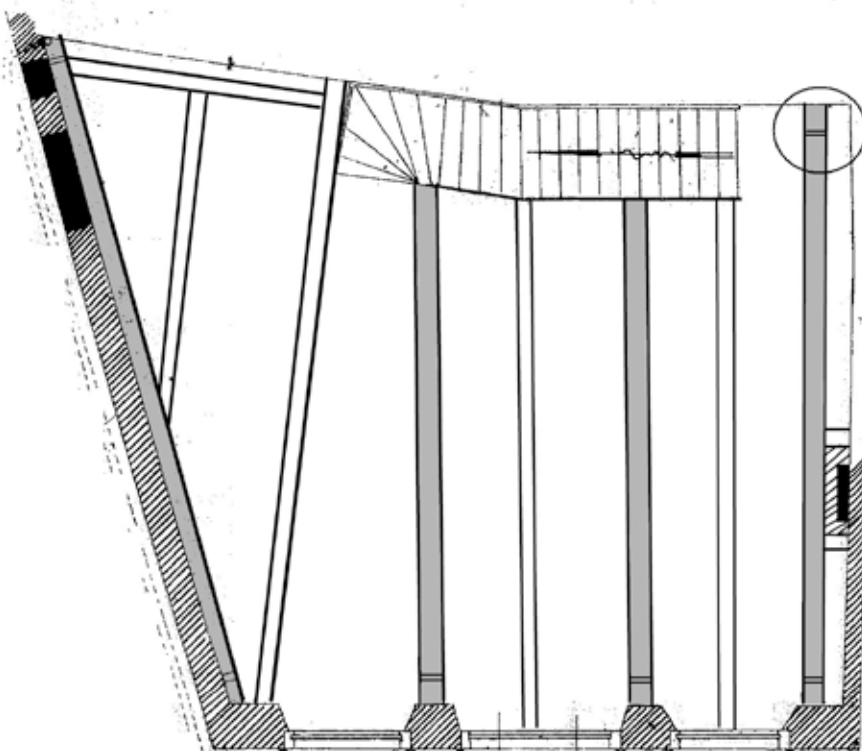
▲ Spitaalstraat 94. De vakwerkwand in de rechter bouwmuur.

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

NIEUWSTAD 33

Recent werd een kleinschalige, interne verbouwing in het pand Nieuwstad 33 bouwhistorisch begeleid. Het werk behelsde met name het veranderen van de indeling op de begane grond, waarvoor het recente verlaagde plafond moest worden verwijderd. Dit bood zicht op de verdiepingsbalklaag. Het bleek te gaan om een enkelvoudige balklaag waarvan de balken haaks op de voorgevel waren opgelegd. Tot zover niets bijzonders. De balken bleken echter te alterneren, hetgeen wil zeggen dat afwisselend brede en kleinere, smalle balken waren toegepast. Opmerkelijk genoeg bleken de zwaardere balken voorzien te zijn van zogenaamde sleutelstukken, de smallere balken hadden deze niet.

De sleutelstukken zijn voorzien van een

▲ Reconstructie van de aangetroffen verdiepingsbalklaag van Nieuwstad 33. Als uitgangspunt is een opmeting van de begane grond uit 1930 genomen, aanwezig in het regionaal archief Zutphen. De ingetekende trap is in 1930 nieuw ingebracht en in 1987 weer vervangen. In de plattegrond zijn de veronderstelde moerbalken met grijs gemarkeerd, de in 1602 of eind 18^e eeuw tussengevoegde, kleinere balken zijn wit gelaten. In de cirkel de locatie van het aangetroffen sleutelstuk (zie foto). De veronderstelde andere sleutelstukken zijn met een dubbel lijntje gemarkeerd.

Bewerking plattegrond Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▲ Nieuwstad 33 aan het pleintje dat bekend staat als de Mosmarkt.

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

profielring die sterke gelijkenis vertoont met exemplaren die in de periode rond 1625 gedateerd kunnen worden en ook zijn gesignaleerd in Hattem, Zwolle en Deventer³. Een datering in deze periode wordt versterkt door een vermelding in het zg. Historisch Kadaster waar bij de aankoop door Wilhelm

Garrits in 1602 expliciet wordt gesproken van een "huisplaats". Mogelijk heeft hij kort nadien het huis herbouwd. Het is heel goed mogelijk dat hij bij de herbouw nog gebruik kon maken van de aanwezige moerbalken, hetgeen misschien de alternatie in de balklaag zou verklaren.

▲ Achter het verlaagde systeemplafond is de historische balklaag met sleutelstukken nog aanwezig. De locatie is met een cirkel op de plattegrond aangegeven. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▲ **De zijgevel van Frankensteeg 12 na voegherstel.**

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▼ **Deel van de gevel tijdens de werkzaamheden met zicht op het dichtgemetselde venster en de vlechtingen in het metselwerk. Geheel rechts is de oorspronkelijke hoekoplossing met klezoren te zien.**

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▲ **Oostelijke gevel van de proostdij met rechts boven het dak van de aanbouw de bouwsporen van het dichtgemetselde, onderzochte venster.**

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

FRANKENSTEEG 12, GEVELHERSTEL

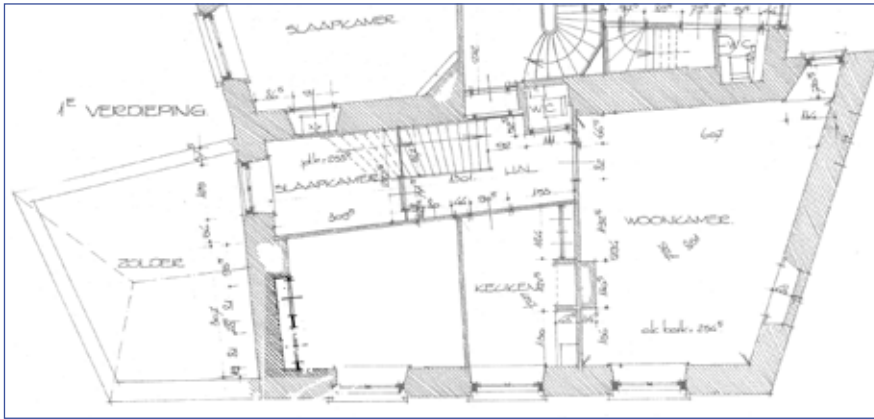
Hier werden de werkzaamheden vooral fotografisch vastgelegd en er zijn enkele maten genomen van een historisch, dichtgemetseld venster dat normaal vanaf de straat onzichtbaar is. Zeer waarschijnlijk bestaat ook een tweede venster, dat schuil gaat achter het linker buurpand. Afgaande op het metselwerk van de topgevel en de maat van de bakstenen wordt vermoed dat de gevel behoort bij een bouwcampagne in de eerste helft van de 17^e eeuw. Het linker buurpand Frankensteeg 14 is naderhand verhoogd en de vensters in de gevel dichtgemetseld.

PROOSTDIJSTEEG 3, DOCUMENTATIE BINNENZIJDE EINDGEVEL PROOSTDIJ

In oktober 2008 kon op de eerste verdieping van Proostdijsteeg 1-3 een klein deel van de achtergevel aan de binnenzijde worden ontpleisterd en gedocumenteerd. Het gaat hier om het 13^e-eeuwse hoofdgebouw van de Proost van het kapittel van Sint-Walburgis. Een gebouw dat een 750-jarige geschiedenis kent, maar waarover in bouwhistorische zin maar weinig over bekend is. Reeds in de 14^e eeuw kwam het in seculiere handen om in 1533 door hertog Karel van Gelre toegewezen te worden aan proost Sweder van Kernhem, die het ingrijpend liet

verbouwen. Deze proost van het kapittel van Sint Walburgis was een vertrouweling van de hertog en mede aangesteld om in het opstandige Zutphen de orde te bewaken en de zaken van de hertog te behartigen. De kapconstructie van het pand moet bij de verbouwing door Van Kernhem zijn vervangen, hetgeen in 1995 door dendrochronologisch onderzoek kon worden vastgesteld⁴.

Tot de restauratie van het pand in de jaren '60 was de betreffende gevel aan de buitenzijde geheel gepleisterd, een afwerking die toen is verwijderd, waarbij een tweetal romano-gotische vensters aan het licht kwamen en de

▲ **Plattegrond op basis van de bestaande toestand in 1984 van de verdieping van Proostdijsteeg 3 met links geaccentueerd de onderzochte locatie.** Tekening architectenbureau Prins & Kentie, Amsterdam, bewerking Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

bouwsporen van een aantal andere vensters. De recente documentatie beperkte zich tot een stukje van circa één bij één meter, maar dat was genoeg om een beeld te krijgen van het metselwerk aan de binnenzijde van de eindgevel. Het bleek te gaan om handvorm bakstenen, gemetseld in een zogenaamd Vlaams metselverband.

De stenen zijn van een groot formaat, elke afzonderlijke baksteen meet 29 x 14 x 8,5 centimeter en tien baksteen lagen meten te samen 91 centimeter. Dit alles is geheel in overeenstemming met het aan de buitenzijde zichtbare metselwerk. Tijdens het ontpleisteren werd een dichtgemetselde kaarsnis aangetroffen. Interessant omdat het metselwerk ter plaatse uitsluitel geeft

of de nis in het muurwerk is ingehakt of in dit geval meteen is meegemetseld. Is dat het geval, dan kan zo'n kaarsnis ons iets over het gebruik van een ruimte vertellen. In Proostdijsteeg 1-3 is dat erg lastig omdat zoals gezegd slechts een klein deel van de muur kon worden onderzocht.

HEKKELERDIJK 8, DOCUMENTATIE WAGENSCHUUR

Aan het eind van 2007 is een wagenschuur gedocumenteerd nadat vergunning was afgegeven voor de sloop van de schuur. Belangrijkste reden voor de documentatie was het gegeven dat in de houten constructie vier roeden waren hergebruikt die onderdeel zijn geweest van een vierroedige hooiberg.

De schuur moet volgens mondelinge mededeling van de boer medio jaren 50 van de 20^e eeuw zijn gebouwd als hooitas en was toen drie gebintvakken breed⁵. Na een brand in 1966 werden slechts de ernstig aangetaste constructiedelen vervangen, de rest bleef staan en werd in 1976 met twee vakken uitgebreid, uitgevoerd met stalen spanten. De schuur werd in 2008 gesloopt om ruimte te creëren voor de bouw van een nieuwe ligstal. Door nieuwe ontwikkelingen binnen de agrarische sector verdwijnen wagenschuren zoals het hier beschreven exemplaar in rap tempo. Met de documentatie van de schuur aan de Hekkelerdijk is de in het bouwwerk aanwezige informatie in ieder geval voor de toekomst bewaard gebleven.

TURFSTRAAT 13

Tijdens de zeer terughoudende restauratie van dit in de kern 14^e-eeuwse huis werden enkele waarnemingen gedaan die als aanvulling kunnen worden beschouwd op een eerder gemaakte bouwhistorische verkenning door Arcx, bureau voor monumentenzorg en cultuurhistorie. Meest relevant was de ontdekking van het feit dat de oude insteekverdieping groter moet zijn geweest en rechts doorliep tot aan de voorgevel. Vanaf de overloop heeft een opgeklampte deur toegang gegeven tot dit extra deel van de insteek. Een vergelijkbare situatie is nog steeds aanwezig in Laarstraat 48. Op een onbekend moment, maar mogelijk in 1933 is het gedeelte van deze "hangkamer" aan de voorzijde verwijderd. ■

▲ **Overzicht van het erf van boerderij Hekkelerdijk in 2004 met geaccentueerd de wagenschuur ten opzichte van de T-boerderij.** Bron: gemeentelijk geoinformatiesysteem ZigZag, bewerking Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

► Turfstraat 13 op de hoek met het Broederkerkhof. Aan de vensterindeling in de zijgevel laat zich de aanwezigheid van de insteekverdieping aflezen.

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

¹ Krijnen, Jeroen, Gert Oldenbeuving en Constant Willems, *De Toren van de Sint Walburgiskerk. Bouw en restauratie van een klinkend Zutphens monument*, Zutphen 2008

² Bloemink, Wijnand, Verslag bouwhistorisch onderzoek Broederkerkstraat 1-3, *Jaarboek Wijnhuisfonds 1998*, Zutphen 1999, 35-37; Willems, Constant, Restauratie Broederkerkstraat 1-3, *Jaarboek Wijnhuisfonds 1999*, Zutphen 2000, 6-9

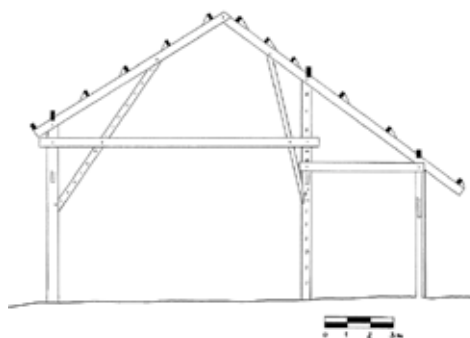
³ Restauratievademecum DOCbladen Houtconstructie 21 en 23

⁴ Groothedde, M., M.R. Hermans e.a., Bouwhistorische verkenningen, in: *Jaarverslag Wijnhuisfonds 1995*, Zutphen 1996, 53-59

⁵ Dit type is ook afgebeeld in Goutbeek, A. en Everhard Jans, *Hooibergen in Oost-Nederland*, Kampen 1988, 63

▲ De voormalige hooitas in gebruik als wagenshuur. Op de voorgrond een hoek van de hoofdboerderij. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▲ Dwarsdoorsnede van de hooitas c.q. wagenshuur. De aanbouw aan de achterzijde die medio jaren '80 van de 20e eeuw is toegevoegd is niet gedocumenteerd.

Opmeting en tekening Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

▼ Deel van de constructie van de voormalige hooitas. De zwartgeblakerde delen zijn na de brand van 1966 gehandhaafd, op de voorgrond één van de hergebruikte roeden van een hooiberg.

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

Onderhoud met restauratiehypotheek

'Het is eigenlijk wat raar gelopen met het opknappen van ons huis'

vertelt Maartje Schrijver, bewoonster van Deventerweg 89

Mevrouw Schrijver en haar partner hebben een paar jaar geleden het altijd kostbare onderhoud aan hun prachtige Jugendstilhuis, een rijksmonument, uitgevoerd met behulp van een Restauratiehypotheek van het Nationaal Restauratiefonds. Dit gebeurde in combinatie met fiscale aftrek inkomstenbelasting voor onderhoud voor een rijksmonumentenpand.

"In 2005, toen de schilder begon bij onze buurman op nummer 91, realiseerden we ons dat ook ons huis dringend aan een schilderbeurt toe was. Nadat we hier in 1992 waren

komen wonen is het van binnen verbouwd, maar ook was het huis al wel een keer uitgebreid van buiten geschilderd. We hebben overlegd met de schilder van onze burens en de steiger werd verlengd naar ons huis. We wisten wel van een paar mankementen aan ons huis, maar toen de schilders begonnen te krabben aan het hout kwam er heel wat houtrot-ellende te voorschijn. De dakkapel en de gootsteunen waren behoorlijk slecht. Achter bij het balkon kwam een stalen balk te voorschijn die erg verroest bleek. De achtergevel moest worden opgevijseld en het balkon moesten worden vervangen. Dat was

toch al niet meer historisch. Datzelfde gold het balkonhek; dat voldeed niet aan de huidige veiligheidseisen en is door onze architect opnieuw ontworpen. De moderne stalen spiltrap naar de tuin hebben we maar laten zitten. Die was weliswaar niet origineel maar was nog wel goed. De ramen met smalle roedeversdeling zijn daar weer teruggebracht, weliswaar wat verschillend van de burens. We weten niet precies hoe dat er oorspronkelijk heeft uitgezien. Het gemetselde balkon aan de voorkant was gescheurd; dat moest weer opnieuw gestuct met weer van die mooie schijnvoegen.

▲ Detail van de voorgevel met oorspronkelijk tuinhek in Jugendstil-vormen

Foto fam. Schrijver

▲ Impressie van de schade: doorgerotte gootonderzijde

Foto fam. Schrijver

We hebben toen eens geïnformeerd bij het Nationaal Restauratiefonds. Eerst dachten we dat kosten niet boven de drempel van € 25.000,- zouden komen. Dan kom je pas in aanmerking voor zo'n lening. Maar al gauw stegen de kosten daarboven. Lastig toen was dat we al begonnen waren. Het werk moest worden stopgezet, omdat de financiering eerst rond moest zijn. Deskundigen van het NRF en de Belastingdienst kwamen langs om een en ander ter plaatse te bekijken. Toen is besloten toch ook de dakbedekking maar mee te nemen. Verrassend was dat we ook het vervangen van de cv-ketel mochten meefinancieren, net als onze burens. Toen alle kosten bij elkaar werden geteld kwamen we op wel € 60.000,-. We hebben toen besloten alles maar achter elkaar te doen, gespreid over twee jaar. Hiervan konden we € 40.000,- bij het NRF lenen tegen 1%, inmiddels verhoogd naar 1,5%. Het is een annuïteitenhypotheek voor 30 jaar, dus met een vast bedrag per maand voor rente en aflossing. Wat ook handig was, dat we de rekeningen van de aannemers niet zelf hoefden voor te schieten, maar gewoon konden doorsturen naar het NRF. Voor de resterende € 20.000,- konden we

nog gebruik maken van hypotheekruimte die we nog bij de bank hadden. Bovendien kregen we belastingaftrek onderhoud Rijksmonumenten voor de inkomstenbelasting. Later krijg je dan een flink bedrag terug, waarmee we die hypotheek weer konden aflossen. Dat moet je wel vooraf regelen. Het was voor ons niet zo duidelijk wat wel en wat niet meetelde voor de financiering. Je zou verwachten dat veiligheidshaken voor de monumentenwacht meetellen, maar dat is niet het geval. Van het interieur is weinig aftrekbaar; dus niet de vernieuwing van de badkamer natuurlijk, maar de kosten van herstel van historische elementen, zoals plafonds telden wel mee. Gek genoeg weer niet het herstel van de mooie oude kastenwand en ook het binnenschilderwerk telde niet mee. Het hangt ook af van de belastingman die bij je komt: onze burens hadden een andere meneer, die was milder. Alle informatie hierover is redelijk goed aangegeven, maar je moet wel zelf de kleine lettertjes goed lezen. Als er geen financiële ondersteuning was geweest hadden we het onderhoud ook wel gedaan, maar niet alles tegelijk denk ik. Omdat het balkon aan de achterkant veranderde, moesten we ook een monumen-

tenvergunning aanvragen. Maar toen we die eindelijk kregen, bleek dat we alles nog eens in viervoud moesten indienen voor de bouwvergunning. Dat kostte tijd en was mede een reden om het werk aan de achtergevel even uit te stellen. Toch is het wel goed dat de gemeente oplet; voor een raar groot balkon krijgt je natuurlijk geen vergunning. En terecht is natuurlijk dat die mooie schuifdeuren moeten blijven zitten, dat de oorspronkelijke kleuren moeten blijven en dat de regenpijpen weer van vierkant zink moeten worden. Een kookeiland hoort ook niet thuis in zo'n pand; koop dan een nieuwbouwhuis. Isoleren kan wel maar is lastig; dubbel glas past niet. Wel hebben we ons platte dak van boven kunnen isoleren. Er zijn ook wel dingen waar ik achteraf wat spijt van heb; zoals de gangdeur die we hebben weggehaald toen we hier kwamen wonen. Later besef je dat pas; gelukkig is het makkelijk te herstellen.

Het was al met al een hele onderneming, maar onze aannemer was echt deskundig en betrouwbaar. En we hebben natuurlijk ook veel aan onze burens gehad; zij gebruikten dezelfde regelingen; zo hadden we veel steun aan elkaar." ■

▲ **Tevreden over het behaalde resultaat met restauratiehypotheek**

Foto Johan Blanksma – gemeente Zutphen

Restauratiefonds-hypotheek van het Nationaal Restauratiefonds voor woonhuis(rijks)monumenten

HOEVEEL KAN IK LAAGRENTEND LENEN?

De hoogte van de Restauratiefonds-hypotheek bedraagt 70% van de fiscaal relevante onderhoudskosten van uw monument. Dit zijn de kosten waarvan het Bureau Monumentenpanden van de Belastingdienst (BBM) heeft aangegeven dat u ze met uw inkomen mag verrekenen.

KENMERKEN

- Annuïteitenlening met een looptijd van maximaal 30 jaar.
- Zeer lage rente: 5,0% onder de regulier marktrente met een minimum van 1,5%.
- Er geldt een maximum van 300.000 euro en een minimum dat afhankelijk is van de WOZ-waarde van uw monument.
- De door u te betalen maandtermijn bedraagt minimaal 100 euro.

HEEFT U VRAGEN?

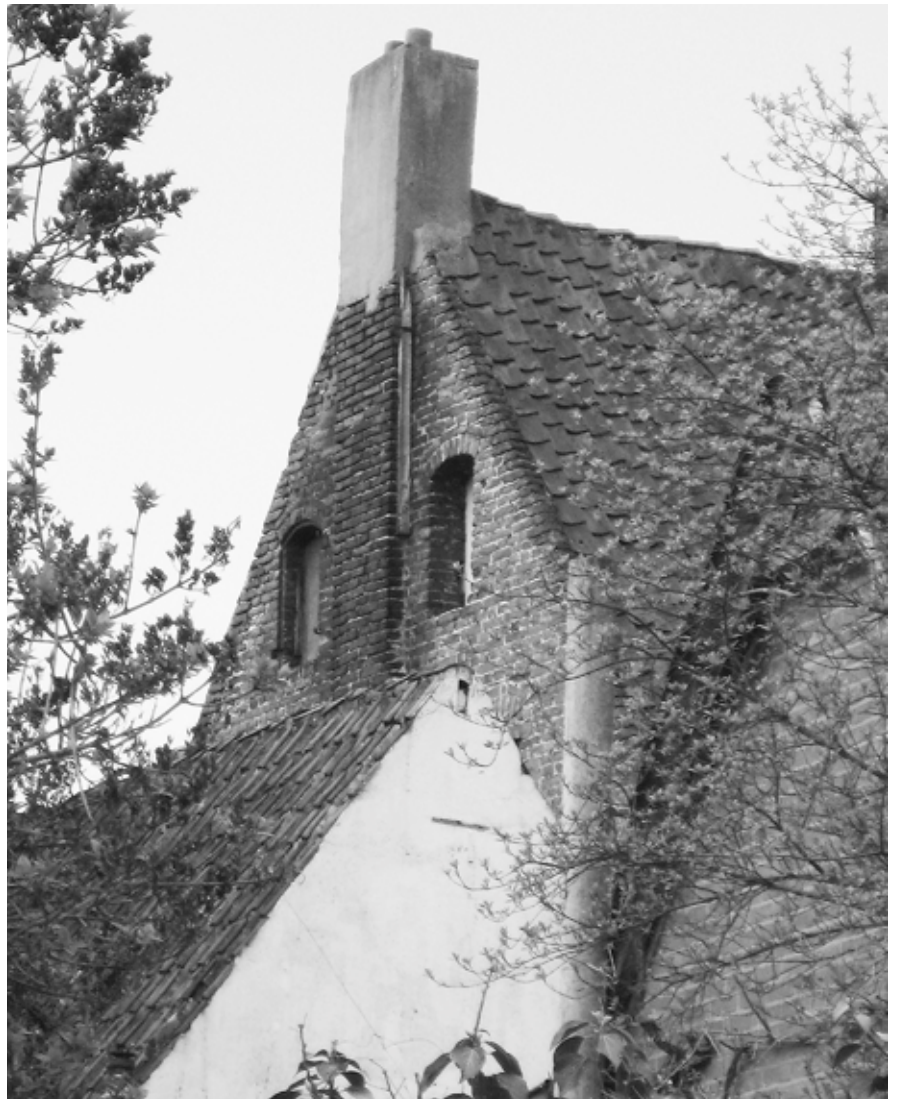
Neem dan contact op met een van de medewerkers van de afdeling Voorlichting en Advies van het Nationaal Restauratiefonds op 033 2539439 (optie 4 kiezen) of kijk op www.restauratiefonds.nl

Inventarisatie bouwhistorische waarden

Oude Stad

Het was al een tijdje bekend dat in Zutphen achter gevels uit de 18de, 19de en 20ste eeuw vaak middeleeuwse huizen schuilgaan. Niet zelden van grote waarde en voor wat betreft de binnenstad tot voor kort onbeschermd. Het gaat in de binnenstad om circa 470 panden in deze categorie, de Spitaalstad en Nieuwstad niet meegerekend. Zutphen wil haar cultuurhistorische erfgoed zo goed mogelijk overdragen aan toekomstige generaties. Dit kan alleen als voldoende kennis beschikbaar is over deze panden. Om hierin te voorzien heeft de gemeente Zutphen na vooronderzoek 200 panden geselecteerd om te bezoeken, waarvan de eigenaars van 144 panden hun medewerking verleenden. Het bezoeken van panden heeft in 2006 en 2007 plaatsgevonden en heeft diverse verrassende vondsten en nieuw ontdekte waardevolle huizen opgeleverd.

In 2008 werd vooral de administratieve slag gemaakt om aanwijzing op de gemeentelijke monumentenlijst te effectueren. Naar aanleiding van de inventarisatie zijn 73 panden geselecteerd om te worden aangewezen als gemeentelijk monument. De aanwijzing van deze panden op de gemeentelijke monumentenlijst is op moment van schrijven zo goed als afgerond. Bij wijze van uitzondering werd ook het pand Spitaalstraat 65-67-69 aangewezen, een drie-onder-een-kap uit 1620. Deze vondst staat niet op zichzelf en maakt duidelijk dat een inventarisatie in de Spitaalstad en de Nieuwstad diverse nog onbekende cultuurhistorische waarden zal gaan opleveren. ■

- ▶ **De topgevel van Spitaalstraat 69 uit 1620 met de oorspronkelijke vensters nog aanwezig. Het linkervenster is voorzien van een luikspanning.**

Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

Boerderijen buiten Zutphen

Zutphen staat te boek als monumentenstad, zeker in de zomer trekt de binnenstad vele toeristen en bewoners uit de stad en regio. Door de nadruk op de binnenstad zou men bijna vergeten dat de stad ook een buitengebied heeft waar diverse interessante boerderijen te vinden zijn. Over het merendeel van deze historische agrarische gebouwen is niets of nauwelijks iets bekend. De gemeente Zutphen wil hierin verandering brengen.

▲ Een fraaie T-boerderij in het STUIT-gebied: Hekkelerdijk 8 Zutphen. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen

Aanleiding is de ontwikkeling van het stedelijke uitloopgebied (STUIT), het gebied grenzend aan de provinciale rondweg, waarvan de verwachting bestaat dat er in de toekomst meer gerecreëerd gaan worden. Parallel aan de toenemende recreatieve functie wil Zutphen in de ontwikkeling van het STUIT-gebied cultuurhistorie gebruiken om de identiteit van het gebied beter zichtbaar te maken.

Om te weten wat de aanwezige cultuurhistorische elementen zijn is onderzoek nodig. De komende periode worden daarom in opdracht van de gemeente Zutphen door een bureau diverse boerderijen bezocht. Hierbij wordt aangehaakt aan het erfbeplantingsproject. Een advies voor erfbeplanting voor het boerenerf is namelijk moeilijk los te zien is van de aanwezige

bebouwing op het erf. Denk bijvoorbeeld aan een oude hoofdboerderij, bijgebouwen zoals een oude varkensschuur, zomer- of bakhuis of het restant van een oude waterput. Samen met de beplanting vormen zij het totaalbeeld van een (historisch) erf.

Eigenaren van boerenerven kunnen met deelname aan het beplantingsproject opteren voor een bezoek van een bouwhistoricus. De bedoeling is dat deze ter plekke toelichting geeft over de historie van het erf en de gebouwen die daar deel van uitmaken. Na afloop van alle bezoeken krijgen de deelnemende eigenaars een rapport met de bevindingen.

WAT GAAT HET OPLEVEREN?

In de eerste plaats een rapportage met uitkomsten van het gedane onderzoek. Dit zal onder de deelnemende boerderij-eigenaren

worden verspreid. In de tweede plaats toegenomen kennis over het gebouwde erfgoed in het buitengebied, van belang om uit te dragen omdat de gemeente Zutphen graag het draagvlak voor cultuurhistorie in het gebied wil vergroten. De opgedane kennis is daarnaast van belang om toe te passen bij het in het leven roepen van bijvoorbeeld (gesubsidieerde) stimuleringsregelingen om eigenaren en bewoners van boerenerven te helpen hun boerderij en het erf te verfraaien en te verbeteren. Voorbeelden zijn een bijdrage in het verruilen van betonnen dakpannen of stalen golfplaten voor oude Hollandse pannen of riet, of het weer aanbrengen van luiken.

Er wordt uitgezien naar de eerste resultaten! ■

Colofon

Voor vragen over de verschillende aspecten van monumentenzorg kunt u met de volgende medewerkers contact opnemen:

Dhr. J.K. Blanksma 0575-587377
subsidies

Mw. A. Koster 0575-587326
vergunningen

Dhr. H. Haafkens 0575-587377
vergunningen

Dhr. J.S. Krijnen 0575-587376
bouw- en cultuurhistorisch onderzoek

Dhr. R. Schuurman 0575-587309
Juridisch administratief beleidsmedewerker

Dhr. M. Groothedde 0575-587760
archeologie

Deze uitgave wordt toegezonden aan belanghebbenden en geïnteresseerden.

U kunt kosteloos een exemplaar aanvragen of een abonnement nemen.

Bel hiervoor naar de eindredactie of anders naar bovenstaande nummers.

ZUTPHEN MONUMENTAAL IS EEN UITGAVE VAN:

Sector Ruimte van de Gemeente Zutphen, afdeling Bouwen, Monumenten en Archeologie.

Postbus 41, 7200 AA Zutphen.

Redactie: J. Kremer, M. Louwes, M. Groothedde, J.S. Krijnen

Eindredactie J.S. Krijnen, tel. (0575) 587376

Gratis losse exemplaren zijn eveneens verkrijgbaar op de volgende locaties:

In de hal van het Stadhuis, 's-Gravenhof 2.

Stadsarchief Zutphen, Spiegelstraat 13

Stedelijk Museum, Rozengracht 3

ZUTPHEN MoNUMENTAAL DIGITAAL

Zutphen MoNumentaal is nu ook te lezen via de gemeentelijke website www.zutphen.nl en via de website van het Regionaal Archief Zutphen, www.regionaalarchiefzutphen.nl.

Vooralsnog zijn de meest recente nummers te downloaden als pdf-bestand, maar het is de bedoeling om ook oudere uitgaven op die manier beschikbaar te maken.

VORMGEVING

Weevers Walburg Communicatie, Zutphen

DRUK

Drukkerij Weevers, Vorden

COVERFOTO:

Detail van vakwerkconstructie in de achtergevel van het achterhuis van Laarstraat 59. Dendrochronologisch gedateerd omstreeks 1499. Gesloopt juni/juli 2008.

Foto Jeroen Krijnen - gemeente Zutphen.

Oplage 1100 exemplaren